

MIĘDZYNARODOWY KONGRES CHOPINOLOGICZNY
THROUGH THE PRISM OF CHOPIN:
REIMAGINING THE 19TH CENTURY

SESJA POLSKA

*Wokół listów
Chopina...
Korespondencja
kompozytora
jako dzieło
i zadanie badawcze*

1–2 grudnia 2021

Warszawa, Centrum Nauki Kopernik, 1–4 grudnia 2021

1 GRUDNIA

→ sala konferencyjna 3/4

14.00–16.00

Otwarcie i sesja I

prowadzenie: Ewa Hoffmann-Piotrowska

Mirosław Strzyżewski, *Nowe wydanie listów Chopina w perspektywie edytorskiej*

Magdalena Dziadek i Radosław Okulicz-Kozaryn, *Wydanie Korespondencji Fryderyka Chopina w opracowaniu Zofii Helman, Zbigniewa Skowrona i Hanny Wróblewskiej-Straus jako płaszczyzna odniesienia dla przyszłej edycji listów od i do Stanisława Moniuszki*

Agnieszka Markuszewska, *Chopina „ja” epistolarne – rozpoznania*
Anita Całek, *„Jestem zawsze jedną nogą u Was”. Chopin i epistolarne wspólnoty wyobrażone*

16.00–16.30

przerwa kawowa

16.30–18.30

Sesja II

prowadzenie: Andrzej Fabianowski

Maria Cieśla-Korytowska, *Humor w listach Chopina*

Eliza Kącka, *Fryderyk Chopin – korespondent ironiczny*

Alina Borkowska-Rychlewska, *„Bawię się paradnie, nigdy sam nie jestem”. Odcienie ironii w refleksji Fryderyka Chopina nad samotnością*

2 GRUDNIA

→ sala konferencyjna 3/4

9.30–11.30

Sesja III

prowadzenie: Maria Cieśla-Korytowska

Iwona Puchalska, *Nie tylko George. Piszące kobiety w życiu i korespondencji młodego Chopina*

Agata Seweryn, *Chopin wobec tradycji estetycznych i antropologicznych oświecenia*

Ewa Hoffmann-Piotrowska, *Czy Chopin czytał książki i jakie? Próba spojrzenia na doświadczenia lekturowe kompozytora*

Karol Samsel, *Wyobrażenia metonimiczna Chopina. Próba charakterystyki na przykładzie korespondencji*

11.30–12.00

przerwa kawowa

→ sala konferencyjna 3/4

12.00–14.00

Sesja IV

prowadzenie: Mirosław Strzyżewski

Elżbieta Nowicka, *„Zawsze jestem (...) w synkopach z innymi”*

Elżbieta Dąbrowicz, *Artysta w rodzinie. Relacje rodzinne w listach Chopina*

Aleksandra Świtka, *Ciało fortepianu. Fizyczne aspekty wykonawstwa i relacja ciała z instrumentem w korespondencji Fryderyka Chopina*

Anna Tenczyńska, *„Tyle rzeczy za piórem zostaje”. Poetyka listów Fryderyka Chopina*

14.00–15.00

przerwa obiadowa

2 GRUDNIA

→ sala konferencyjna 3/4

15.00–17.00

Sesja V

prowadzenie: Anna Tenczyńska

Małgorzata Sokalska, *Prze-pisywanie, czyli o używaniu listów Fryderyka Chopina*

Wiesław Ratajczak, „*Takie to życie śliczne, biedne, smutne i taka śmierć ubłagostawiona*”. Kraszewski – czytelnik korespondencji Chopina

Renata Stachura-Lupa, *Listy Fryderyka Chopina jako źródło biograficzne. Pierwsi badacze (do Ferdynanda Hoesicka)*

Urszula Kowalczyk, *Listy Chopina na biurku biografy. O pracach Ferdynanda Hoesicka*

17.00–17.30

przerwa kawowa

→ sala konferencyjna 3/4

17.30–19.30

Sesja VI

prowadzenie: Urszula Kowalczyk

Magdalena Saganiak, *Koncepcja kultury polskiej i europejskiej w świetle listów Chopina*

Iwona Burkacka, *Elementy obcojęzyczne w listach Fryderyka Chopina*

Andrzej Fabianowski, *Idee polityczne w korespondencji Chopina*

„BAWIĘ SIĘ PARADNIE, NIGDY SAM NIE JESTEM”. ODCIENIE IRONII W REFLEKSJI FRYDERYKA CHOPINA NAD SAMOTNOŚCIĄ

Refleksja nad stanem samotności stanowi w korespondencji Chopina nurt ważny, choć raczej skryty pod powierzchnią myśli na temat międzyludzkich relacji, niepisanych zasad towarzyskich, różnic w percepcji dzieł sztuki etc. W okresie warszawskim, wiedeńskim czy paryskim, gdy kompozytor prowadził intensywne życie towarzyskie, często koncertował, odpowiadał na niezliczone zaproszenia i przyjmował liczne wizyty, samotność jawiła mu się jako niemożliwe w realizacji pragnienie bądź stan wewnętrznej niezgody na płyciznę salonowych konwenansów oraz powierzchwność i dziwność ludzkich stosunków, o czym pisał najczęściej z ironiczną drwiną. Niekiedy jednak, zwłaszcza w tym czasie, gdy przebywał z dala od wielkich miast, w Valldemossie lub Nohant, w jego refleksji nad samotnością ironia zyskuje odcień melancholijny, wynikający z myśli o losie, przypadku lub śmierci. W swoim referacie chciałabym tę Chopinowską refleksję nad samotnością, skrytą i nieoczywistą, naznaczoną wielorakimi odcieniami ironii (najbliższej chyba ironii Norwidowskiej), przedstawić w kontekście wybranych fragmentów dzieł polskich romantyków, by ukazać jej oryginalność i nietuzinkowość.

Alina Borkowska-Rychlewska, dr hab. nauk humanistycznych, profesor nadzwyczajny w Zakładzie Literatury Romantyzmu Instytutu Filologii Polskiej UAM, członkini Centrum Badań nad Teatrem Muzycznym UAM w Poznaniu. Autorka książek „*Poema muzyczne*”. *Studia o operze w Polsce w okresie romantyzmu* (Kraków 2006), *Szekspir w operze XIX wieku. Romantyczne konteksty, inspiracje i nawiązania* (Poznań 2013; wydanie w wersji angielskiej: *Shakespeare in 19th-Century Opera. Romantic Contexts, Inspirations and References*, Berlin 2019), współautorka (z Elżbietą Nowicką) monografii *Opery Verdiego w polskich XIX-wiecznych przekładach* (Poznań 2016) i *Oblicza wieku XIX. Studia z historii literatury, teatru i opery* (Poznań 2017). Współredaktorka licznych wydawnictw zbiorowych poświęconych problematyce opery i libretta, dawnym i współczesnym formom literacko-muzycznym oraz literaturze romantycznej, m.in. *Libretto i przekład* (Poznań 2015), *Między identyfikacji. Libretto w operze XX i XXI wieku* (Poznań 2015), *Kantata i oratorium w historii kultury polskiej* (Poznań 2020), *Oddźwięki – odbicia – odcienie. Wiek XIX wobec sztuki* (Poznań 2020), *Romantyk jako czytelnik* (Poznań 2020).

ELEMENTY OBCOJĘZyczne W LISTACH FRYDERYKA CHOPINA

Przedmiotem opisu jest funkcjonowanie różnego typu zapożyczeń w polskojęzycznej korespondencji Fryderyka Chopina. Celem pracy jest ukazanie różnorodności elementów obcojęzycznych (są to zarówno jednostki leksykalne, jak i zdaniowe czy dłuższe fragmenty tekstu o charakterze wielozdaniowych cytatów) oraz charakterystyka zgromadzonego materiału pod względem genezy i obserwowanych procesów adaptacyjnych, z uwzględnieniem wariantywności zapisu. Centralnym zagadnieniem jest ustalenie funkcji elementów przejętych z innych języków.

W efekcie przeprowadzonej analizy, wykorzystującej klasyczną metodę filologiczną i badania idiolektów, można wykazać, że elementy obcojęzyczne służą stylizacji, uwiarygodnieniu opisywanych sytuacji, potwierdzeniu wiedzy (tu głównie cytaty łacińskie), zabawie (funkcja ludyczna), opisowi obcych realiów. Część zapożyczeń to jednostki terminologiczne, ich funkcjonowanie w obcojęzycznej formie jest świadectwem braku polskich odpowiedników lub ich nieznanomości, niekiedy zaś to wyraz swobody w komponowaniu tekstu, bilingwizmu lub wpływ kontekstu (odbiorca, otoczenie).

Iwona Burkacka, dr hab., pracownik Instytutu Języka Polskiego UW. Badaczka słownictwa współczesnego języka polskiego oraz sposobów jego pomnażania, słowotwórczyni (słowotwórstwo synchroniczne i gniazdowe). W centrum jej zainteresowań naukowych znajdują się neologizmy artystyczne (literackie oraz pochodzące z odmian środowiskowych polszczyzny i języka w internecie). Obiektem jej badań są również memy internetowe i język współczesnej polskiej prozy. Jest autorką prac dotyczących kultury języka polskiego, kombinatoryki sufiksalfnej, neologizacji i stylizacji językowej, oceny normatywnej nowych jednostek leksykalnych. Członkini komisji słowotwórczej przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów oraz zespołu ortograficzno-onomastycznego Rady Języka Polskiego przy PAN, a także honorowy członek Polskiego Towarzystwa Wydawców Książek.

**„JESTEM ZAWSZE JEDNĄ NOGĄ U WAS”.
CHOPIN I EPISTOLARNE WSPÓLNOTY
WYOBRAŻONE**

Listy w XIX wieku dla Polaków żyjących na emigracji stawały się nie tylko środkiem komunikacji z bliskimi pozostawionymi w Polsce i rozszanymi po całym świecie, ale tworzyły prawdziwe „sieci korespondencyjne”, czyli – jak to ujął w jednym z listów z 1845 roku sam Fryderyk Chopin – „espaces imaginaires”, przestrzenie wyobrażone, wykreowane na potrzeby konkretnych wspólnot epistolarnych. Właśnie zagadnienie współlistnienia wyobrażonych przestrzeni spotkań za pomocą epistolografii (a zatem stanowiące część „rzeczywistości wykreowanej kulturowo” – termin Wandy Zagórskiej), przestrzeni stworzonych za pomocą listów i z potrzeby podtrzymania żywych relacji z korespondentami, warte jest przeanalizowania na podstawie korespondencji polskiego kompozytora. Jego listy stanowić będą podstawę rekonstrukcji zarówno owych korespondencyjnych wspólnot wyobrażonych, jak i kształtowanej dla nich przestrzeni, będą zatem dotyczyć na równi problematyki komunikacji w listach i geopoetyki, w której obrębie mieszczą się tak „miejsca autobiograficzne”, jak „miejsca wyobrażone”.

Anita Całek, dr hab.; literaturoznawczyni, komparatystka i psycholog twórczości, adiunkt w Katedrze Komparatystyki Literackiej Uniwersytetu Jagiellońskiego. Absolwentka filologii polskiej oraz psychologii; doktorat i habilitację w zakresie literaturoznawstwa uzyskała na Wydziale Polonistyki UJ (2007). W latach 2003–2008 przebywała w Strasburgu, pracując w Sekcji Polskiej Collège de l'Esplanade i jako lektor języka polskiego na Université Marc Bloch. Autorka książek *Adam Mickiewicz – Juliusz Słowacki: psychobiografia naukowa* (2012), *Biografia naukowa: od koncepcji do narracji* (2013), *Nowa teoria listu* (2019) oraz artykułów publikowanych w monografiach wieloautorskich i czasopismach („Ruch Literacki”, „Wielogłos”, „Poznańskie Studia Polonistyczne”, „Horyzonty Wychowania”, „Studia Poetica”, „Zagadnienia Rodzajów Literackich”); współpracuje z Ośrodkiem Badawczym Facta Ficta. Główne obszary badań to biografistyka i metodologia biografii, epistolografia, osobowość twórcy, utopie i dystopie oraz literatura fantastyczna XIX–XXI wieku.

HUMOR W LISTACH CHOPINA

Tekst mówi u humorze w listach Fryderyka Chopina przedstawionym wedle przedmiotów, których dotyczy, oraz charakteru, jaki przybiera: zarówno w perspektywie potocznego rozumienia tego określenia, jak i traktowanego jako zabieg retoryczny.

Maria Cieśla-Korytowska, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. Brała udział w międzynarodowych konferencjach i kongresach oraz publikowała m.in. w Paryżu, Lille, Grenoble, Nancy, Londynie, Oksfordzie, Lejdzie, Fryburgu, Atenach i Stambule. Od 2007 r. redaktor naczelna założonej przez siebie serii „Komparatystyka Polska. Tradycja i Współczesność” (obecnie 23 tomy). W 2010 r. zorganizowała kierunek studiów polonistyka – komparatystyka na Wydziale Polonistyki UJ. W 2013 r. została członkiem korespondentem PAU, od 2021 r. jest członkiem zwyczajnym. Odznaczona m.in. nagrodami Rektora UJ, Krzyżem Wolności i Solidarności (2011), nagrodą MNiSW (2017), nagrodą Prezesa Rady Ministrów (2018), a także odznaką „Honoris Gratia”, przyznaną za szczególne zasługi na rzecz Krakowa (2017).

ARTYSTA W RODZINIE. RELACJE FAMILIJNE W LISTACH CHOPINA

Celem wystąpienia będzie omówienie tematu rodzinnego w listach Fryderyka Chopina dotyczącego nie tylko jego własnej rodziny, lecz również uwag odnośnie do stosunków rodzinnych innych osób z kręgu artystycznego czy literackiego (zwłaszcza George Sand), przy czym kwestią pierwszoplanową będzie namysł nad autopercepcją relacji między artystą i wynikającym z tego statusu stylem życia a środowiskiem rodzinnym. W polu uwagi znajdzie się zarówno tematyzacja zagadnienia w listach, jak i aspekt spraw epistolografii: podtrzymywanie i kształtowanie więzi rodzinnych za sprawą praktyk listowych.

Elżbieta Dąbrowicz, historyk literatury XIX i XX w., pracuje na Uniwersytecie w Białymstoku. Zajmuje się literaturą polską w perspektywie życia publicznego, zróżnicowaniem regionalnym piśmiennictwa na ziemiach polskich, epistolografią i biografistyką. Autorka książek: *Cyprian Norwid. Osoby i listy* (Lublin 1997), *Galeria ojców. Autorytet publiczny w literaturze polskiej lat 1800–1861* (Białystok 2009), *Cenzura na gruzach. Szkice o literackich świadectwach życia w PRL-u* (Białystok 2017), *Romantyzm ziemi przechodów. Próby terytorialnej historii literatury* (Białystok 2019), współredaktorka prac zbiorowych: *Sztuka pisania. O liście polskim w wieku XIX* (Białystok 2000), *Teatr wymowy. Formy i przemiany retoryki użytkowej* (Białystok 2004), *Literatura w granicach prawa (XIX–XX w.)* (Warszawa 2013), *Kariera pisarza w PRL-u*, Warszawa 2014; *Georomantyzm: literatura – miejsce – środowisko* (Białystok 2015), *Świadectwa pamięci. W kręgu źródeł i dyskursów (od XIX wieku do dzisiaj)* (Białystok 2017), *Romantyzm uniwersytecki. Kulturotwórcza rola ośrodków akademickich w pierwszej połowie XIX wieku* (Białystok 2019).

Magdalena Dziadek

Instytut Muzykologii, Uniwersytet Jagielloński

Radostaw Okulicz-Kozaryn

Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

WYDANIE KORESPONDENCJI

FRYDERYKA CHOPINA W OPRACOWANIU

ZOFII HELMAN, ZBIGNIEWA SKOWRONA

I HANNY WRÓBLEWSKIEJ-STRAUS

JAKO PŁASZCZYZNA ODNIESIENIA DLA PRZYSZŁEJ

EDYCJI LISTÓW OD I DO STANISŁAWA MONIUSZKI

Pierwszą część wystąpienia poświęcamy opublikowanym w latach 2009 i 2017 dwóm tomom *Korespondencji Fryderyka Chopina*, przyglądając się ich edytorskiemu opracowaniu i zastanawiając nad nimi jako potencjalnym wzorem dla nowego, pełnego wydania listów Stanisława Moniuszki. W dość powszechnej opinii praca Zofii Helman, Zbigniewa Skowrona i Hanny Wróblewskiej-Straus należy do najznakomitszych osiągnięć polskiej sztuki edytorskiej. Podzielamy i popieramy ten sąd argumentami dotyczącymi najpierw właściwie niewidocznej dla odbiorcy strony edycji, to jest analizy źródeł, krytyki poprzednich wydań całościowych i częściowych. Następnie przyglądamy się przyjętym regułom edytorskim oraz ich realizacji, a także przypisom, to jest zarówno strukturze wewnętrznej komentarzy, jak i budowie ich całej sieci. Zastanawiamy się nad rolą eseju wstępnego i nie pomijamy aneksów, wykazów oraz szaty zewnętrznej. Warszawscy autorzy w sposób naturalny odnoszą się przede wszystkim do dokonania Edwarda Sydowa sprzed ponad siedemdziesięciu lat. Analogicznie, dzisiejsi wydawcy Moniuszki mają zawsze przed sobą opublikowane *Listy* w opracowaniu Witolda Rudzińskiego i Magdaleny Stokowskiej sprzed półwiecza. Dzieło to, służące kilku pokoleniom czytelników, zawiera jednak rozliczne błędy, z których kilka wskazujemy i omawiamy. Zajmuje to drugą część referatu. W trzeciej, biorąc za punkt wyjścia kilka rękopisów listów od i do Moniuszki, przedstawiamy już nie tyle założenia naszej pracy – jako że są one *implicite* zawarte w pierwszej części referatu – ile kilka wstępnych spostrzeżeń i zastanawiających dylematów edytorskich.

Magdalena Dziadek jest profesorem w Instytucie Muzykologii UJ. Ukończyła teorię muzyki w Akademii Muzycznej im. Karola Szymanowskiego w Katowicach. W 1992 r. doktoryzowała się w Instytucie Sztuki PAN w Warszawie na podstawie pracy o warszawskiej krytyce muzycznej w XIX wieku, a w 2004 r. przeprowadziła tamże przewód habilitacyjny, przedstawiając monografię polskiej krytyki muzycznej w okresie Młodej Polski. Zajmuje się historią polskiej i środkowoeuropejskiej kultury muzycznej w XIX i pierwszej połowie XX wieku.

Radostaw Okulicz-Kozaryn, pracownik Zakładu Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski Instytutu Filologii Polskiej UAM i współpracownik Zakładu Baltologii, w latach 1995–1997 wykładowca w Katedrze Filologii Polskiej Uniwersytetu Wileńskiego, profesor. Autor książek: *Mała historia dandyzmu* (1995), *Żagary* (1997), *Gest pięknoducha. Roman Jaworski i jego estetyka brzydoty* (2004), *Litwin wśród spadkobierców Króla-Ducha. Twórczość Čiurlionisa wobec Młodej Polski* (2007; przekład litewski 2009), *Rok 1894 oraz inne szkice o Młodej Polsce* (2013), *Tropami Bractwa Wielkiego Dzwonu. Szkice o literaturze przełomu XIX i XX wieku* (2020, z Małgorzatą Okulicz-Kozaryn); współredaktor zbiorów *Kresy – dekonstrukcja* (2005), *Ostać się wobec chaosu. Prace ofiarowane Profesorowi Tomaszowi Lewandowskiemu* (2013), *Wskrzесиć choćby chwilę... Władysława Reymonta zmagania z myślą i formą* (2017), *Oddźwięki-odbicia-odcienie. Wiek XIX wobec sztuk* (2020); scenarzysta cykli filmowych *Żagary* (1996) oraz *Futuryści, formiści, Nowa Sztuka* (1999, z Wiesławem Ratajczakiem); wydawca wierszy Aleksandra Szczęsnego (2000, w serii „Biblioteka Poezji Młodej Polski”), Wojciecha Kowalczyka (2018, w serii „Poezja i Proza Poznańskich Polonistów”), ineditów i zapomnianych pism Romana Jaworskiego (1995, w „Archiwum Literackim”, t. 28), *Korespondencji Mikalojusza Konstantinasa Čiurlionisa* (2019) i dwóch antologii: *Czasy wytrwale poetyckie. Wiersze z prasy lat 1864–1894* (2017, online), *Estetyka „zdrowego rozsądku”?* (2020, z Tadeuszem Budrewiczem); w latach 2012–2017 kierował międzyuczelnianymi badaniami „Poezja na marginesie cywilizacji. Degradacja i odrodzenie twórczości poetyckiej w latach 1864–1894”. We współpracy z Magdaleną Dziadek przygotowuje pełne wydanie korespondencji Stanisława Moniuszki.

IDEE POLITYCZNE W KORESPONDENCJI CHOPINA

Poglądy Chopina wyrażają się w jego twórczości: w korespondencji i w kompozycjach muzycznych. Obydwa typy dyskursu artystycznego odległe są od problematyzacji charakterystycznych dla myśli politycznej pierwszej połowy XIX wieku. Mamy tu do czynienia z artystyczną impresyjnością, emocjonalnością, empatią, a nie kalkulacją czy projektowaniem konkretnych działań. Polityka dla Chopina istniała w perspektywie troski o losy najbliższych mu osób. Unikał deklarowania politycznych sympatii czy antypatii. W obliczu wydarzeń historycznych z pewną dezynwolturą nawet wyrażał się o politycznych graczach i decydentach, kładąc nacisk na ekspresję niepokoju o sytuację rodziny i przyjaciół. Przykłady takiego stylu myślenia odnajdujemy w listach do Jana Matuszyńskiego z 1 stycznia 1831 i Juliana Fontany z 4 kwietnia 1848.

Andrzej Fabianowski, prof. dr hab., historyk literatury i krytyk literacki, badacz historii idei epoki romantyzmu, relacji literatury współczesnej do kultury i literatury romantycznej; autor licznych artykułów naukowych i monografii, m.in. *Myśl polityczna Zygmunta Krasińskiego* (1991), *Paryż romantyków polskich* (1999), *Konwicky, Odojewski i romantycy* (1999), *Mickiewicz i świat żydowski* (2018), *Sonata Norwidowska* (2019), *Towarzystwo Iksów* (2019).

CZY CHOPIN CZYTAŁ KSIĄŻKI I JAKIE? PRÓBA SPOJRZENIA NA DOŚWIADCZENIA LEKTUROWE KOMPOZYTORA

Tezę organizującą wystąpienie jest przekonanie o znacznym, choć niedocenianym przez badaczy wpływie, jaki na Chopina miała literatura – i ta dawniejsza, którą czytano w domu i w szkole, i ta jemu współczesna, tworzona przez pokoleniowych rówieśników. Świadczą o tym nie tylko wspomnienia o środowisku domowym, szkole i kontaktach towarzyskich kompozytora, ale także przesłanki kulturowe i obyczajowe. Tymczasem w powszechnym przekonaniu „Ariel fortepianu” nie był szczególnie wrażliwy na słowo, o czym pisali już jeden z pierwszych biografów kompozytora Ferdynand Hoesick czy historyk literatury Bronisław Chlebowski. Przekonanie to umacniali także późniejsi badacze (Ryszard Przybylski, Maria Janion). Nie da się też jednak obronić zbyt łatwej tezy, że Chopin wyrażał się adekwatnie tylko w muzyce. Można natomiast pokusić się o przypuszczenie, że w jakiejś mierze kontestował literaturę swojej epoki, a bliskie mu były wzorce forowane przez przyjaciela domu Chopinów i wykładowcę Fryderyka Kazimierza Brodzińskiego. W referacie staram się pokazać zatem nie tylko, co Chopin czytał, na podstawie świadectw z epoki, ale – co mógł czytać inspirowany choćby wykładami Brodzińskiego i gustami literackimi matki.

Ewa Hoffmann-Piotrowska, dr hab., adiunkt w Zakładzie Literatury Romantyzmu ILP Uniwersytetu Warszawskiego. Jej zainteresowania badawcze koncentrują się wokół dojrzałej twórczości polskich romantyków, historii romantycznych idei, religijności w literaturze i kulturze romantycznej. Autorka książek: *Mickiewicz-towiańczyk. Studium myśli* (Warszawa 2004), *W ustach jest otwór duszy... Szkice o romantykach i mistykach*, Warszawa 2012, „Święte awantury”. *Orto- i heterodoksje Adama Mickiewicza* (Warszawa 2014), *Fryderyk Chopin. Przymierze ze słowem*, Warszawa 2021. Opublikowała także korespondencję ks. Jana Twardowskiego: „*Otulona dobrocią? 99 listów księdza Jana Twardowskiego do „wnuczki” Maryli i jej zapiski z dziennika*” (Warszawa 2007). Autorka artykułów na temat twórczości Adama Mickiewicza i kultury romantyzmu. Redaktorka naukowa monografii poświęconych Mickiewiczowi i Słowackiemu. Redaktor naczelna czasopisma „Prace Filologiczne. Literaturoznawstwo”.

**FRYDERYK CHOPIN –
KORESPONDENT IRONICZNY**

W moim wystąpieniu zastanowię się nad funkcjami ironii w epistolografii Fryderyka Chopina. Łączyć ją będę tak z ironią romantyczną, jak z retoryką listu. Szczególnie ważny będzie dla mnie – charakterystyczny dla listów kompozytora – zmysł karykatury. Na wybranych przykładach przedstawię strategie opisywania „bohaterów” listu, wyraziste i ostre (tu warto pokusić się o analogie plastyczne z obszaru karykatury właśnie). Oczywiście, analogie te należy funkcjonalizować nieco inaczej niż w przypadku Cypriana Norwida, który sam komentował rzeczywistość społeczną słowem i kreską/rysunkiem. Można jednak szukać za ich sprawą odpowiedzi na pytanie o to, jaką wizję człowieka podsuwają nam listy. Rzecz jasna, gdy mowa o ironii, mowa także o różnych strategiach niedopowiedzenia, o cieniowaniu racji, o grze w uniki. Niektóre z takich zabiegów stylistyczno-retorycznych da się uogólnić i przygodnie stypizować. Co istotne, listy stanowią – tu *casus* Chopina nie jest wyjątkiem – świetny przyczynek do weryfikacji legendy (albo i jej krzywe zwierciadło). Jego listy wcale nie są bowiem z ducha anheliczne, a z takim jego wizerunkiem (czy projekcją na jego temat) możemy się spotkać. Tymczasem Chopin bywa właśnie sarkastyczny, precyzyjnie nakłuwający, trzeźwo-zwięzły w formułowaniu racji, spostrzeżeń, krótkich analiz. Śledzić będę zatem (kamuflowaną i nie) zjadliwość, próbując jednocześnie zdać sprawę z typu i skali kontaktów towarzyskich, z roli kobiet (choćby tych wchodzących w poczet jego uczennic, adeptek, od Marii Kalergis poczynając). Na tej mapie społecznej skupię się tylko w stopniu uzasadnionym tematyką wystąpienia. Zapytam wreszcie – w kontekście ironii – o rolę autokreacji w Chopinowskiej korespondencji.

Eliza Kącka, adiunktka w Instytucie Literatury Polskiej na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (Zakład Literatury i Kultury Drugiej Połowy XIX Wieku) oraz w Zakładzie Współczesnej Kultury Literackiej i Artystycznej IKE PUNO. Autorka dwóch książek akademickich (*Stanisław Brzozowski wobec Cypriana Norwida* oraz *Lektura jako spotkanie. Brzozowski – tekst – metoda*) i dwóch książek prozatorskich (*Elizje i po drugiej stronie siebie*). Redaktorka antologii poezji najnowszej *Poeci i poetki przekraczają granice. Sto wierszy*, wyboru wierszy Norwida i tekstów o Norwidzie (Cyprian Norwid, „*Klucze od Echa*” – *Osobność – Wiersze*) i – analogicznie – Anny Świrszczyńskiej (Anna Świrszczyńska, „*Roztopiona we wszystkim*” – *Nienasycenie – Wiersze*). Członkini Zarządu Głównego Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza i kapituł Nagrody Literackiej Gdynia i Nagrody Literackiej m.st. Warszawy.

LISTY CHOPINA NA BIURKU BIOGRAFA. O PRACACH FERDYNANDA HOESICKA

Celem artykułu jest ukazanie znaczenia, jakie dla przygotowania biografii *Chopin. Życie i twórczość* (t. 1: Warszawa 1904; I wyd. całości t. 1–3: Warszawa 1910–1911) autorstwa Ferdynanda Hoesicka miały listy kompozytora. Badaniem objęta została nie tylko ta książka, lecz także wcześniejsze prace historyka publikowane w czasopiśmie. Pozwala to opisać sposób wyzyskiwania listów Chopina przez Hoesicka, a przede wszystkim zrekonstruować jego refleksję na temat korelacji między odpowiednim traktowaniem korespondencyjnych świadectw a jakością narracji biograficznej. Wyjątkowo cennym materiałem do tego rodzaju analiz jest obszerna przedmowa *Od Autora*, którą opatrzone zostało dzieło z 1904 roku.

Urszula Kowalczuk, historyk literatury polskiej drugiej połowy XIX wieku, pracuje w Zakładzie Literatury i Kultury Drugiej Połowy XIX Wieku Wydziału Polonistyki UW. Jej zainteresowania badawcze ostatniego czasu koncentrują się wokół: kształtowania się dyskursu historycznoliterackiego w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku oraz uwarunkowań ówczesnych badań literackich (zwłaszcza nad literaturą romantyzmu); roli krytyki literackiej drugiej połowy XIX wieku w tworzeniu diagnoz kulturowych; zagadnień biografii i biografistyki na przełomie XIX i XX wieku.

CHOPINA „JA” EPISTOLARNE – ROZPOZNANIA

Odwołując się do najnowszych propozycji metodologicznych związanych z badaniem romantycznej korespondencji, które sytuują tę dziedzinę piśmiennictwa w obszarze twórczości *stricto* artystycznej, w wystąpieniu poruszę następujące zagadnienia: czy korespondencję Fryderyka Chopina można czytać jako dzieło literackie o określonym stopniu artyzmu i literackości, w którym ujawnia się epistolarne „ja” kompozytora? Czy w listach Chopina można dostrzec autokreacyjną sztukę opowieści i próbę konstytuowania się przez język? Jakie strategie epistolarne stosował nadawca w listach do różnych adresatów i jakie przyjmował role? Czy ujmował swoje życie w kategoriach literackich, komponując z prywatnych zapisów swoistą autobiografię? Czy w potrzebie opisywania codzienności kryła się autorska potrzeba samorozumienia, czy wynikała ona li tylko z celów doraźnych, praktycznych, chęci przekazania bliskim konkretnych informacji? Lektura romantycznych zbiorów epistolarnych, zwłaszcza korespondencji Zygmunta Krasińskiego i Juliusza Słowackiego, przekonuje, że to w indywidualnych doznaniach podmiotu, sposobach porządkowania życia i opisywania rzeczywistości powinniśmy szukać wyznaczników literackości danego bloku listów, cech konstytutywnych „ja” piszącego. Traktowanie przekazu epistolarnego na równi z dziełem literackim pozwala stworzyć odmienny od dotychczasowych model odbioru dziewiętnastowiecznej korespondencji i jej tradycyjną, faktograficznie zorientowaną lekturę przeciwstawić próbie zrekonstruowania zawartej w listach opowieści o kreowaniu własnej egzystencji. Listy Fryderyka Chopina analizowane w takim kontekście badawczym (tzw. literackości listu) mogą odsłonić nowe przestrzenie interpretacyjne i ukazać kompozytora w innym świetle – nie tylko jako epistolografa-pragmatyka, nastawionego na przekazywanie adresatom konkretnych informacji, ale i autora kształtującego swoje życie na wzór literackiej opowieści (jakiej?), sięgającego po ściśle określone strategie autokreacyjne.

Agnieszka Markuszewska, adiunkt w Katedrze Edytorstwa i Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, redaktor naczelna ogólnopolskiego czasopisma naukowego „Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie”, koordynator projektów edytorskich w Wydawnictwie Naukowym UMK. Autorka książki *Poetyckie światy romantyków. O młodzieńczej korespondencji Zygmunta Krasieńskiego i Henryka Reeve’a* (2017) oraz kilkunastu artykułów poświęconych dziewiętnastowiecznej epistolografii i problematyce tekstologiczno-edytorskiej drukowanych w czasopismach naukowych (m.in. w „Pamiętniku Literackim” i „Wieku XIX”) i monografiach zbiorowych. Opracowała dwutomową edycję *Romantyczne współpoetyzowanie. Wybór listów Zygmunta Krasieńskiego i Henryka Reeve’a* (2018), w ramach *Dzieł zebranych* Zygmunta Krasieńskiego trzy tomy z prozą poetycką (2017) oraz francuskojęzyczną edycję: *Zygmunt Krasieński, Œuvres en français. Prose poétique suivi de Écrits politiques et critiques* (Paryż 2021, razem z Mirosławem Strzyżewskim i Joanną Pietrzak-Thébault). Interesuje się również romantyczną prozą poetycką, geografiami literacką i estetyką współczesnej publikacji.

Elżbieta Nowicka

Instytut Filologii Polskiej,

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

„ZAWSZE JESTEM (...) W SYNKOPACH Z INNYMI”

Sytuację egzystencjalną, towarzyską, społeczną etc. artyści zamierzam analizować w perspektywie używanych przez niego metafor. Bardzo często ich podstawą jest doświadczenie muzyka, jak w tytułowym cytacie. „Synkopowość” jako swoisty emblemat własnego stanu wśród innych (z listu do Tytusa Woyciechowskiego) nie oznacza rozdźwięku, lecz przesunięcie, rodzaj zaburzenia. Przedmiotem zainteresowania będą więc „synkopy” obrazujące pewną właściwość związków Chopina z rodziną i przyjaciółmi.

Elżbieta Nowicka, profesor w Zakładzie Literatury Romantyzmu w Instytucie Filologii Polskiej UAM, historyk literatury romantyzmu, literaturę ujmując także w perspektywie badań nad dramatem i operą. Autorka kilku książek i wielu artykułów poświęconych polskim romantykom, dramatowi XIX wieku, historii i estetyce opery. Kieruje Centrum Badań nad Teatrem Muzycznym UAM.

NIE TYLKO GEORGE. PISZĄCE KOBIETY W ŻYCIU I KORESPONDENCJI MŁODEGO CHOPINA

Wystąpienie poświęcone jest, widocznemu w korespondencji Chopina, oddziaływaniu twórczości literackiej i dydaktycznej Klementyny z Tańskich Hoffmannowej, ze szczególnym uwzględnieniem prowadzonego przez nią pisma „Rozrywki dla Dzieci”. Twórczość ta – niezależnie od wpływów innych, bardziej renomowanych i wybitnych pisarzy – była istotnym elementem formującym gust i przyzwyczajenia literackie, a w pewnej mierze także światopogląd kompozytora w czasach młodości, czego liczne refleksy znajdujemy w jego listach, zarówno na poziomie tematycznym, jak i formalnym. Przemocność wpływu Tańskiej sprawia, że uwzględnienie jej twórczości wydaje się niezbędne dla zrozumienia rzeczywistości, w której kształtowały się osobowość i poglądy kompozytora, zwłaszcza gdy uwzględnimy również rezonans jej tekstów w pismach jego siostr: Emilii, Ludwiki i Izabelli.

Iwona Puchalska, prof. UJ, członek Katedry Komparatystyki Literackiej Wydziału Polonistyki UJ. Studiowała filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz literaturę porównawczą i socjologię na Uniwersytecie Stendhala w Grenoble. W latach 2001–2004 pracowała jako lektor języka polskiego w UFR Langues, Littératures et Civilisations Étrangères na Uniwersytecie Stendhala w Grenoble. Zajmuje się operą i teatrem muzycznym, problemami adaptacji, zjawiskiem improwizacji literackiej oraz uwarunkowaniami recepcji utworów muzycznych i literackich. Autorka poświęconych tym zagadnieniom artykułów naukowych oraz książek: *Sztuka adaptacji. Literatura romantyczna w operze dziewiętnastowiecznej* (Kraków 2004), *Improwizacja poetycka w kulturze polskiej XIX wieku na tle europejskim* (Kraków 2013), *Muzyka w okolicznościach lirycznych. Zapisy słuchania muzyki w poezji polskiej XX i XXI wieku* (Kraków 2017), *Przy Mickiewiczu* (Kraków 2019), *Poeta w operze* (Kraków 2019).

„TAKIE TO ŻYCIE ŚLICZNE, BIEDNE, SMUTNE I TAKA ŚMIERĆ UBŁOGOSŁAWIONA”. KRASZEWSKI – CZYTELNIK KORESPONDENCJI CHOPINA

Józef Ignacy Kraszewski był, przy swych licznych innych talentach, pianistą i kompozytorem. Do najbliższych mu twórców muzyki należał bez wątpienia Fryderyk Chopin. W 1857 r. w „Gazecie Warszawskiej” opublikował, recenzując recital Apolinarego Kątskiego w Żytomierzu, oryginalne i wnikliwe uwagi o mazurkach. W 1871 r. na łamach „Tygodnia Politycznego, Naukowego, Literackiego i Artystycznego” ubolewał w związku z odczytem Stanisława Tarnowskiego, że Chopin pozostaje „odosobniony, niezrozumiały jak Sfinks na pustyni”. Kraszewski (jako edytor, historyk i biograf) często podkreślał znaczenie epistolografii – zasobu wiedzy o życiu twórców i cennego źródła dla interpretatorów dzieł. Dlatego z ogromnym zainteresowaniem czytał i komentował niemieckie i polskie wydania monografii Maurycego Karasowskiego zawierającej obszerny wybór listów kompozytora. Omawiał tę wartościową pozycję w prasie, a korespondencję Chopina zestawiał z listami Sand i Delacroix. Na stronach „Bluszczu” w 1877 r. sporządził pisarz szkic osobowości geniusza, natomiast w 1882 r., w recenzji publikowanej w „Kłosach”, z informacji wziętych z osobistych zapisków kompozytora ułożył plan – rzecz można – powieści obyczajowej o miłości artysty, podkreślając bolesny brak zniszczonych listów, zawierających „smutne sceny dramatu, w którym on był ofiarą”. Wymieniwszy nie wszystkie wypowiedzi Kraszewskiego o korespondencji Chopina, zauważyć można, że traktował ją niezwykle poważnie, zestawiał z epistolarną spuścizną wielkich romantyków, uznawał za klucz do zrozumienia węzłowych problemów biografii twórczej kompozytora. Można postawić pytanie, czy ta fascynacja listami geniusza miała wpływ na sposób przedstawienia muzyki i muzyków w powieściach pisarza.

Wiesław Ratajczak, historyk literatury, badacz kultury polskiej drugiej połowy XIX wieku, profesor uczelniany w Zakładzie Badań nad Tradycją Europejską UAM oraz wykładowca teorii i historii kultury na Uniwersytecie Artystycznym w Poznaniu. Opublikował książki: *Teodor Tomasz Jeż (Zygmunt Miłkowski) i wiek XIX* (2006), *Słownik motywów literackich* (2006), *Literatura polska XIX wieku* (2008), *Conrad i koniec epoki żaglowców* (2010), „Stąd konserwatyzm jest pozytywizmem”. *Myśl społeczno-polityczna młodych konserwatystów warszawskich i ich adherentów 1876–1918. Antologia publicystyki* (wspólnie z Maciejem Glogerem, 2018), *Spór o Conrada 1945–1948* (2018), *Ocalone, nieuśmierzone... O twórczości Włodzimierza Odojewskiego* (wspólnie z Jolantą Nawrot, 2019). Był współredaktorem licznych tomów zbiorowych, m.in.: *Europejskość i rodzimność. Horyzonty twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego* (2006), *Norwid – artysta* (2010), *W kręgu młodokonserwatyzmu warszawskiego 1876–1896* (2015), *Kraśiński i Kraszewski wobec europejskiego romantyzmu i dylematów XIX wieku. W dwustulecie urodzin pisarzy* (2016), *Projektowanie niepodległości i dziedzictwo polszczyzny* (2021).

**KONCEPCJA KULTURY POLSKIEJ I EUROPEJSKIEJ
W ŚWIELE LISTÓW CHOPINA**

Korespondencja Chopina, nazywanego polskim kompozytorem narodowym, jest przebogatym pamiętnikiem doświadczeń i przemyśleń przefiltrowanych przez umysł człowieka niezmiernie wrażliwego, inteligentnego i wykształconego, artysty, który przyswajał i przetwarzał zarówno elementy kultury kosmopolitycznej Europy, jak i tego, co nazywamy kulturą rodzimą, polską. Zadaniem wystąpienia jest odtworzenie – na ile dadzą się one odtworzyć – wewnętrznych kategorii rządzących przetwarzaniem wielonurtowej tradycji europejskiej przez Chopina i wypracowywaniem własnych wzorców twórczości. Celem badań jest rekonstrukcja – na ile to możliwe – nie tyle kategorii, które rządzą recepcją twórczości Chopina, ile dynamiki jego własnej pracy artystycznej. Ujawnia się ona nie tylko w bezpośrednich deklaracjach ideowych, lecz także w całym uformowaniu tekstu, który zostanie ujęty jako akt mowy, zanurzony w praktyce życiowej i w życiu wewnętrznym.

21

Magdalena Saganik, dr hab., prof. ucz., kierownik Zakładu Metodologii Badań Literackich w Instytucie Literaturoznawstwa na Wydziale Nauk Humanistycznych UKSW. Zajmuje się metodologią badań literackich, teorią literatury i języka, estetyką i kulturą romantyczną. Autorka monografii: *Mistyka i wyobraźnia. Słowackiego romantyczna teoria poezji* (Warszawa 2002), *Człowiek i doświadczenie wewnętrzne. Późna twórczość Mickiewicza i Słowackiego* (Warszawa 2009), *Strukturalizm. Pytania otwarte* (Warszawa 2016), *Logos Słowackiego. Struktura myśli i tekstu* (Warszawa 2021). Prowadzi program badań interdyscyplinarnych poświęconych wspólnym kategoriom ludzkiego doświadczenia. Ogłosiła (ze współpracownikami) zbiorowe publikacje: *Medytacja. Sposób poznania, postawa intelektualna, gatunek dyskursu*, red. wraz z Teresą Kostkiewiczową (Warszawa 2010), *Nieskończoność. Badania interdyscyplinarne*, red. z Anną Kozłowską i Dominikiem Sulejem, Wydawnictwo Naukowe UKSW (Warszawa 2017), *Spółczesność polskie dziś. Samoświadomość – uznanie – edukacja*, red. z Mateuszem Wernerem, Magdaleną Woźniewską-Działak i Łukaszem Kucharczykiem (Warszawa 2018), *Byt. Badania interdyscyplinarne*, red. z Anną Kozłowską i Mateuszem Wernerem (Warszawa 2019), *Czasoprzestrzeń. Badania interdyscyplinarne*, red. z Anną Kozłowską i Dominikiem Sulejem (Warszawa 2020), *Odpowiedzialność za słowo*, red. z Dominikiem Sulejem, Szymonem Kurpanikiem, Weroniką Rychtą i Maciejem Koszewskim (Warszawa 2021).

WYOBRAŹNIA METONIMICZNA CHOPINA. PRÓBA CHARAKTERYSTYKI NA PRZYKŁADZIE KORESPONDENCJI

W badaniach nad wiktoriańskimi aspektami narracji literackich idea opisu wiktoriańskiej wyobraźni metonimicznej (oddziałującej na warsztat jako nowa i odkrywczą formuła począwszy od stonowanej Charlotte Brontë aż po zupełnie uzależnionego od zasady metonimicznej regulacji Charlesa Dickensa) pojawiła się stosunkowo niedawno. „Nadprodukcja metonimii w powieściach Dickensa” wydała się Elaine Freedgood w tekście *Czytając rzeczy* „znaką semantycznego niepokoju”. Autor *Małej Dorrit* miał wedle niej „oferować wszystkie możliwe skojarzenia”, a jednocześnie „nie pozostawiać czytelnikowi żadnej znaczącej przestrzeni, którą dałoby się wypełnić własnymi skojarzeniami”. „Kończyć, wypełniać, łączyć, jednoczyć – podstawowy wymóg czytelności, jak gdyby ogarniętej obsesyjnym strachem przed ominięciem ogniwa łączącego” – skomentował ów stan sprawiający wrażenie rozstrojenia Roland Barthes. W mniej oczywisty, zarazem – w mniej krytyczny sposób wypowie się o metonimii Jacques Derrida: „metonimiczna siła pozwala nam czytać, myśleć to, czego nigdy przemocą nie otwiera, nigdy nie pokazuje ani nie chowa”, „dzieli cechę referencyjną, zawiesza referenta, czyniąc go pożądanym, a jednak zachowuje referencję”.

Zainspirowany tymi studiami pragnę zadać analogiczne pytanie o możliwość badania wyobraźni pisarskiej Fryderyka Chopina – w jaki sposób warunkowany jest w jego korespondencji opis świata przedmiotowego, jak jego biografia epistolarna uwikłana zostaje (i uatrakcyjniona?) tzw. biografią rzeczy (termin Elaine Freedgood). A może należałoby zadać pytania mniej zaawansowane: czy w listach Chopina istnieje tzw. biografia rzeczy czy raczej egzystują między sobą rzeczy bez biografii? I o czym świadczyłyby ich transparentyzm? Czy przedmioty świata domowego i pozadomowego, przedmioty gabinetu i przedmioty miasta, stroje i przedmioty muzyki zostają w uniwersum epistolarnie wtopione, czy też pozostają na powierzchni, stanowiąc rodzaj symboliczno-egzystencjalnych wyróżników? Ostatecznie, co łączy wyobraźnię metonimiczną Chopina z wyobraźnią metonimiczną człowieka biedermeieru (jak tę ostatnią należałoby w ogóle scharakteryzować, skoro kategoria „czytania rzeczy” narodziła się na nieco innym, wiktoriańskim tle)?

Karol Samsel, doktor habilitowany nauk humanistycznych, poeta, krytyk literacki, filozof. Adiunkt w Zakładzie Literatury Romantyzmu i kierownik Pracowni Historii Dramatu 1864–1939 Wydziału Polonistyki UW, doktorant na Wydziale Filozofii UW oraz członek Polskiego Towarzystwa Conradowskiego. Od 2021 r. pełni funkcję zastępcy dyrektora Międzydziedzinowej Szkoły Doktorskiej UW. Redaktor działu esejów i szkiców w kwartalniku literacko-kulturalnym „eleWator”. Wydawał tomy wierszy, ostatnio m.in. *Z domami ludzi* (2017), a także poematy: *Autodafe 1–4* (2018–2021). Zajmuje się twórczością Cypriana Norwida i Josepha Conrada. W 2017 r. opublikował zbiór pt. *Inwalida intencji. Studia o Norwidzie*.

**CHOPIN WOBEC TRADYCJI ESTETYCZNYCH
I ANTROPOLOGICZNYCH OŚWIECENIA**

Dotychczasowe rozprawy i studia nawiązujące do spuścizny epistolarnej Chopina, rozpatrywanej najczęściej w kontekście „dziennika stuttgarckiego”, koncentrują się przede wszystkim na usytuowaniu jej w obrębie tradycji romantycznej. Wyłania się z nich Chopin jako jeden spośród, tak zwanych, romantycznych „bohaterów egzystencji” (Maria Janion, Maria Żmigrodzka, *Fryderyk Chopin wśród bohaterów egzystencji polskiego romantyzmu*), wykazujący wspólnotę wyobraźni literackiej z romantycznymi poetami (Ryszard Przybylski, *Cień jaskółki. Esej o myślach Chopina*), pisarz „intymny” (Ewa Hoffmann-Piotrowska, *Chopin intymny... Kilka refleksji o Dzienniku stuttgarckim kompozytora*). Pamiętając o – poddanych pod dyskusję w piśmiennictwie muzykologicznym – kwestiach związanych z obecnością estetyki klasycystycznej w kompozycjach Chopina, warto jednakże docenić również obecność tradycji oświeceniowej w epistolografii tego ucznia Elsnera i Brodzińskiego. Interesować mnie będzie zwłaszcza obecność w Chopinowskich listach wątków estetycznych i antropologicznych mających swoją proveniencję w najważniejszych prądach osiemnastowiecznych: klasycyzmie i sentymentalizmie.

Agata Seweryn, dr hab. prof. KUL, literaturoznawca i muzykolog, autorka książek *Poezja „nutami niesiona”. O muzycznej recepcji twórczości Juliusza Słowackiego* (2008), *Światłocienie i dysonanse. O Norwidzie i tradycji literackiej* (2013), *Pomiędzy światami. Studia z literatury oświecenia i romantyzmu* (2017). Jej badania naukowe koncentrują się na literaturze oświecenia i romantyzmu oraz hermeneutyce literacko-muzycznej.

PRZE-PISYWANIE, CZYLI O UŻYWANIU LISTÓW FRYDERYKA CHOPINA

Znany dziś korpus epistolografii Chopina jest fragmentem, częściowo dostępnym za pośrednictwem odpisów i kopii, częściowo rozproszonym przez historię, co już w XIX wieku stanowiło problem i wyzwanie dla biografów kompozytora. Spojrzenie na wybrane biografie (o ambicjach naukowych i te bardziej upowieściowione), począwszy od najdawniejszych, którym ton nadało *Życie – listy – dzieła* Karasowskiego, aż po teksty najnowsze, zachęca do zbadania strategii używania materiałów epistolograficznych. Ich ograniczony zasób skutkuje tym, że nieodmiennie w historiografiach cytowane są te same listy, wobec czego kluczowego znaczenia nabiera charakter towarzyszącej cytatom narracji oraz jej stosunek do przytaczanych źródeł, czemu poświęcony będzie referat.

Małgorzata Sokalska, dr hab., Katedra Komparatystyki Literackiej, Wydział Polonistyki UJ; autorka książek *O inspiracjach operowych w „Irydionie” Zygmunta Krasieńskiego* (2004), *Opera a dramat romantyczny. Mickiewicz – Krasieński – Słowacki* (2009), *Wagnerowska mozaika. Wagner i wagneryzm w kulturze* (2018); zajmuje się związkami literatury i muzyki, gatunkami synkretycznymi oraz kulturową recepcją kompozytorów i ich muzyki.

Renata Stachura-Lupa

Instytut Filologii Polskiej,

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

LISTY FRYDERYKA CHOPINA JAKO ŹRÓDŁO BIOGRAFICZNE. PIERWSI BADACZE (DO FERDYNANDA HOESICKA)

W referacie podjęte zostaną następujące kwestie: miejsce korespondencji w biografistyce drugiej połowy XIX wieku; pierwsze udostępnienia listów Chopina (wydania, opracowania, wystawy); udział korespondencji jako źródła biograficznego w szkicach biograficznych autorstwa m.in. Maurycego Karasowskiego i Stanisław Tarnowskiego.

Renata Stachura-Lupa, dr hab., prof. UP, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Filologii Polskiej – Katedra Literatury i Kultury Polskiej XIX Wieku. Badaczka pozytywizmu, autorka monografii *Adam Bełcikowski – pisarz i historyk literatury* (2005), *Poglądy ideowo-estetyczne Stanisława Tarnowskiego* (2016) i *Kraków literacki w XIX wieku. Szkice* (2019, współautor: Tadeusz Budrewicz), a także artykułów drukowanych w czasopismach naukowych i pracach zbiorowych, współredaktorka tomów zbiorowych, inicjatorka i współorganizatorka konferencji naukowych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Zastępca redaktora naczelnego czasopisma naukowego „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria”. Zainteresowania badawcze: estetyka, krytyka literacka, życie artystyczne Krakowa, literatura a filozofia, konserwatyzm, dyskurs emancypacyjny w drugiej połowie XIX w.

**NOWE WYDANIE KORESPONDENCJI CHOPINA
W PERSPEKTYWIE EDYTORSKIEJ**

Bez wątplenia nowe wydanie listów Chopina jest dużym osiągnięciem naukowym jako wynik wieloletniej pracy badawczej zespołu muzykologów. Jednakże w perspektywie współczesnego edytorstwa ujawnia sporo rozwiązań dyskusyjnych, nie zawsze trafionych, wymagających refleksji przy pracy nad kolejnymi tomami. Zarówno w aspekcie rozwiązań graficznych, konstrukcji przypisów, jak i merytorycznej (językowej) strony opracowania warto wskazać na możliwość innego kierunku pracy, uwzględniającego w większym stopniu użyteczność (możliwość dalszego korzystania z edycji krytycznej w innych popularnych i naukowych opracowaniach tradycyjnych) oraz tendencje cyfrowe, które od pewnego czasu zdominowały styl myślenia we współczesnym edytorstwie naukowym. Nie znaczy to, że mamy do czynienia z wydaniem złym, jednak anachroniczność i „nadmiar” w pewnego typu rozwiązaniach na pewno nie pomagają przy korzystaniu z owej edycji krytycznej. (Notabene zmienia się już dziś w znacznym stopniu także samo rozumienie edycji krytycznej i warto prześledzić ów rozwój). Zespół edytorów przy tak wielkim i ambitnym przedsięwzięciu składać się dziś powinien nie tylko ze znawców twórczości kompozytora czy artystów grafików, którzy nad użyteczność przedkładają często efektywność opracowania, ale i m.in. z językoznawców, edytorów praktyków, literaturoznawców (wszak to korespondencja), a także znawców składu komputerowego czy operatorów systemów cyfrowych druku, którzy ściśle ze sobą współpracują na wszystkich etapach prac merytorycznych i redakcyjnych. Chodzi przy tym o wiedzę praktyczną, a nie o „dobre rady” wielu współpracowników. Nowe niepełne jeszcze wydanie korespondencji Chopina (2 tomy) zawiera wiele odkryć naukowych i uzupełnień, stanowi najpełniejszy zbiór listów kompozytora i nikt temu nie może zaprzeczyć, co nie znaczy, że nie można podyskutować nad zasadnością umieszczenia wielu dodatków, trudnością w odbiorze rozwiązań graficznych czy nad przyjętą „filozofią przypisów”.

Mirosław Strzyżewski, profesor tytularny w Katedrze Edytorstwa i Literatury Polskiej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, dyrektor Wydawnictwa Naukowego UMK. Specjalizuje się w historii literatury polskiej XIX i XX w., pograniczach literatury i filozofii oraz literatury i muzyki, w edytorstwie naukowym i krytyce literackiej. Autor m.in. książek: *Maurycy Mochnacki. Rozprawy literackie* (2000), *Mickiewicz wśród krytyków. Studia o przemianach i formach romantycznej krytyki w Polsce* (2001), *Romantyczna nieskończoność. Studium identyfikacji pojęcia* (2010), *Music and Infinity. Studies in Polish Romanticism* (2016), *Existence, Aesthetics, Criticism. Studies in Polish Romanticism* (2020). Redaktor naukowy nowego wydania *Dzieł zebranych* Zygmunta Krasieńskiego (t. 1–8, 2017), autor opracowania powieści Krasieńskiego *Władysław Herman i dwór jego*, Przewodniczący Rady Naukowej czasopisma naukowego „Sztuka Edycji. Studia Tekstologiczne i Edytorskie” (w latach 2011–2017 redaktor naczelny czasopisma). Jako członek komitetu redakcyjnego powołanego przez Instytut Badań Literackich PAN uczestniczył w pracach nad *Słownikiem polskiej krytyki literackiej 1764–1918. Terminy – pojęcia – zjawiska – przekroje*, t. 1–2 (kierownik projektu badawczego). Opracował francuskojęzyczną edycję: Zygmunt Krasieński, *Œuvres en français. Prose poétique suivie de Écrits politiques et critiques* (Paryż 2021, razem z Joanną Pietrzak-Thébault i Agnieszką Markuszewską), obecnie pracuje nad edycją krytyczną korespondencji braci Kamila i Maurycego Mochnackich.

CIAŁO FORTEPIANU. FIZYCZNE ASPEKTY WYKONAWSTWA I RELACJA CIAŁA Z INSTRUMENTEM W KORESPONDENCJI FRYDERYKA CHOPINA.

Praca stanowi próbę scharakteryzowania przedstawionej w korespondencji Fryderyka Chopina fizycznej relacji między wykonawcą a instrumentem. Punktem wyjściowym rozważań jest sformułowana na potrzeby tekstu metafora „ciała fortepianu”, przeciwstawna wobec upowszechnionej w Chopinowskiej recepcji „duszy”. Ukazano, że perspektywa cielesna, ściśle powiązana z zagadnieniem wykonawstwa muzycznego, zyskuje w korespondencji pianisty szeroką reprezentację, pozwalającą analizować się niejako w kontrze do popularnej recepcji. Rozważania koncentrują się wokół autotematycznych wypowiedzi kompozytora – opisach ciała i jego współpracy z fortepianem – a także na technicznych uwagach dotyczących samego instrumentu. Jako istotny składnik wypowiedzi Chopina na temat cielesności potraktowano również spostrzeżenia, w których wyraźnie odbija się perspektywa piszącego, odnośnie do wyglądu i fizycznych predyspozycji innych muzyków. Ostatnia część artykułu poświęcona jest stworzonym przez Chopina sensualnym metaforom, kojarzącym ciało z instrumentem muzycznym, jego częściami i maszyną.

Aleksandra Świtka, absolwentka studiów magisterskich na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego (2020), obecnie studentka wokalistyki jazzowej na Akademii Muzycznej w Bydgoszczy. Od 2017 r. związana jako edukatorka z Muzeum Fryderyka Chopina w Warszawie. W ramach współpracy z Narodowym Instytutem Fryderyka Chopina uczestniczy w projekcie wydania korespondencji Zofii Rosengardt-Zaleskiej. Interesuje się historią społeczną XIX w. i działalnością emigracji polskiej w Paryżu.

„TYLE RZECZY ZA PIÓREM ZOSTAJE”. POETYKA LISTÓW FRYDERYKA CHOPINA

Moje wystąpienie to propozycja refleksji hermeneutycznej nad wybranymi elementami poetyki listów Fryderyka Chopina (w jej tradycyjnej funkcji deskrypcyjnej). Podążam tropem myśli Ryszarda Przybylskiego, który zauważa, że kiedy Chopin „pisał list, to [w istocie] mówił”, a jego korespondencja to „ipsissima verba”. Pytam między innymi o to, na ile owa „ipsissima verba” może być współcześnie odkryta i zrozumiana w/dzięki poetyce jego wypowiedzi epistolarniej.

Anna Tenczyńska, badaczka literatury, zwłaszcza jej relacji z muzyką. Adiunkt w Zakładzie Komparatystyki Instytutu Literatury Polskiej UW. Współzałożycielka Pracowni Badań Intersemiotycznych i Intermedialnych w tym instytucie. Członkini-założycielka *Polskiego Stowarzyszenia Komparatystyki Literackiej* i Stowarzyszenia Tłumaczy Literatury, członkini Stowarzyszenia De Musica, Towarzystwa Muzycznego im. Karola Szymanowskiego. Autorka artykułów poświęconych różnym formom obecności muzyki w polskiej literaturze nowoczesnej (m.in. „Acta Universitatis Lodziensis”, „Muzyka”, „Pamiętnik Literacki”, „Polski Rocznik Muzykologiczny”, „Prace Filologiczne”, „Przegląd Humanistyczny”, „Res Facta Nova”, „Załącznik Kulturoznawczy”), a także przekładów naukowych z zakresu teorii literatury, komparatystyki, teorii sztuki i muzykologii, w tym książek Karola Bergera i Kevina Moore’a oraz artykułów Charlesa Rosena i Davida Damroscha.

ORGANIZATOR

**NARODOWY INSTYTUT FRYDERYKA CHOPINA
I INSTYTUT LITERATURY POLSKIEJ WYDZIAŁU POLONISTYKI
UNIWERSYTETU WARSZAWSKIEGO**

**KOMITET NAUKOWY MIĘDZYNARODOWEGO KONGRESU
CHOPINOLOGICZNEGO**

Prof. Jeffrey Kallberg (University of Pennsylvania)
Prof. Zofia Chechlińska (Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk)
Prof. Irena Poniatowska (Uniwersytet Warszawski)
Prof. John Rink (Cambridge University)
Prof. Jim Samson (Royal Holloway University of London)
Prof. Alexander Stefaniak (Washington University of St. Louis)
Dr Artur Szklener (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina)

**KOMITET ORGANIZACYJNY SYMPOZJUM NAUKOWEGO
WOKÓŁ LISTÓW CHOPINA...
KORESPONDENCJA KOMPOZYTORA JAKO DZIEŁO
I ZADANIE BADAWCZE**

Prof. dr hab. Andrzej Fabianowski (Uniwersytet Warszawski)
Dr hab. Ewa Hoffmann-Piotrowska (Uniwersytet Warszawski)
Dr hab. Urszula Kowalczyk (Uniwersytet Warszawski)
Dr Kamila Stępień-Kutera (Narodowy Instytut Fryderyka Chopina)
Dr Anna Tenczyńska (Uniwersytet Warszawski)

KOMITET ORGANIZACYJNY

Martyna Bąk
Ewa Bogula
Ewa Chamczyk
Teresa Nowak
Beata Muszyńska
Julia Okołowicz-Szumowska
Kamila Stępień-Kutera
Marcin Wąsowski
Piotr Wojciechowski
Sylwia Zabieglńska

REDAKCJA

Kamila Stępień-Kutera
Sylwia Zabieglńska
Martyna Bąk

GRAFIKA I SKŁAD

Grzegorz Laszuk

DRUK

COPY GENERAL

Narodowy Instytut Fryderyka Chopina
Tamka 43
00-355 Warszawa

ISBN

978-83-962159-9-4

NARODOWY
INSTYTUT
FRYDERYKA
CHOPINA

DOFINANSOWANO ZE ŚRODKÓW
MINISTERSTWA KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

MECENAS

PARTNER GŁÓWNY

PARTNER INSTYTUTU

